

Vikarbygårdens bakgrund och historia

1689 – 1894 – 1958

Vikarbygårdens ursprung går tillbaka till en gård, kallad Marinesgården i Vikarbyn, vilken byggdes upp omkring sekelskiftet 1700. Gårdsnamnet Marines, eller Marinas, härstammar från en kvinna med det, för denna tid, ovanliga förnamnet Marina. Hon kom från Västbjörka och hette Marina Hansdotter. Hennes far var korpralen Hans Carlson. År 1689, sexton år gammal, flyttade hon till Vikarbyn och gifte sig med Anders Hansson på hans föräldragård. Efter tio år flyttade de med sina sex barn och byggde upp en ny gård. Den fick därefter namnet Marinesgården, efter hustrun Marina, och låg i ett byområde kallat "Gårdarna". Senare byggdes det ytterligare några hus på gården, som därefter gick i arv i fyra generationer under drygt 100 år. I början av 1800-talet bodde där en ättling till Marina Hansdotter som hette Brita Samuelsdotter, född 1779. Hon gifte sig 1797 med drängen Jonas Jonsson från Vikarbyn, och de blev därefter husfolk på gården.

År 1814, när Brita var gravid i sjätte månaden med deras sjunde barn, dog husbonden Jonas i en ålder av 45 år. En månad senare gifte sig äldsta dottern och flyttade inom byn. Därefter levde Marines Brita som änka på Marinesgården med sina fem barn. På hösten 1817 gifte hon sig med Olof Jonsson från Stumsnäs, som nu blev bonde och hemmansägare på Marinesgården. År 1818 föddes deras dotter Margareta, och de hade nu sex barn på gården. Marines Margareta Olsdotter var deras enda gemensamma barn. År 1821 flyttade näst äldsta dottern till Västbjörka. Några år senare gifte sig en son och en dotter och flyttade åt olika håll.

I maj 1835 dog Marines Brita Samuelsdotter och sju månader senare dog även hennes man Marines Olof Jonsson. Britas son Anders, som hade gift sig året innan, tog nu över som husbonde på Marinesgården. Där bodde också hans yngre bror Samuel och halvsystem Margareta. Ett år senare flyttade Marines Margareta Olsdotter till Masesgården i Stumsnäs och gifte sig med den äldsta sonen på gården, Jon Jonsson. De hann få en dotter innan Jon dog efter ett års äktenskap. Nu var det bara de två bröderna Anders och Samuel Jonsson med familjer, som bodde på Marinesgården.

I början av 1837, flyttades hela gården till ett obrukat område väster om Vikarbyn, där den delades på två egendomar. Förflyttningen skedde i samband med jordbruksreformen, kallad Storskiftet (pågick 1828-38 i Rättviks socken). Det var tre, eller fyra gårdar som samtidigt flyttades till detta område, där det inte varit någon odlad mark tidigare. Denna lilla klunga av gårdar kom att kallas för "Lillöja". I hembygdsboken Rättvik, del 1:1 (1966) sid. 80-81, står det: "Genom storskiftsprotokoll, vet vi, hur en gård i Rättvik var byggd för 150 år sedan. Vid utflyttning ur en by till en annan antecknades och värderades varje hus". Gårdarna var oftast kringbyggda av hus med en gårdsplan i mitten. Man kunde plocka ner husen bit för bit och sedan bygga upp dem bit för bit på den nya platsen. Detta skedde särskilt under Storskiftets epok, för att de små familj jordbruken skulle få en mer sammanhängande odlingsareal.

Efterkommande släktingar till Marines Anders Jonsson antog senare släktnamnet Svedlund. År 1912 startade Brita Svedlund, dotter på gården, en pensionatsrörelse tillsammans med sin man Pers Erik. Den Marinesgården bytte då namn till Svedlunds Turistgård.

Från början brukade bröderna var sin del av Marinesgården. Brodern Samuel gifte sig 1839 och bildade familj på den Marinesgård som låg närmast Vikarbyn. Den gården tillföll senare hans halvsystem Margareta Olsdotter som ett arv efter sina döda föräldrar, Marines Brita Samuelsdotter och Marines Olof Jonsson. Men eftersom Margareta hade familj och bodde på Masesgården i Stumsnäs var det inte aktuellt för dem att bo på hennes arvs gård i "Lillöja". Hon var nu gift med brodern till hennes första man, Mases Anders Jonsson. De fick två barn, men efter drygt tre års äktenskap dog mannen 1842, och Mases Margareta blev änka för andra gången. Tre år senare gifte hon sig en tredje gång, nu med drängen Jon Andersson från Stumsnäs. De fick två söner, och

Margareta och Jon hade därmed fem barn att försörja på Masesgården. Hennes halvbror Marines Samuel och hans familj flyttade efter en tid till en utgård på Marines Anders ägor.

Det var Mases Margareta Olsdotters arvs gård, den tidigare Marinesgården, som Jones Anders Andersson och Bors Kerstin Eliadotter, (Brita Bergstrands föräldrar) köpte för ”Tusende Riksdaler Banko”, (94 000 kr i 2009 års penningvärde) som det står i lagfartsprotokollet, daterat den 21 oktober 1853.

*

Jones Anders Andersson och Bors Kerstin Eliadotter, gifte sig den 28 januari 1844 på Vipgården, som låg mitt i Vikarbyn. På våren samma år tog de sig den långa och mödosamma vägen ner till Stockholm. Då var Bors Kerstin gravid och väntade sitt första barn. Det var nu som tillväxten började ta riktig fart i huvudsta den efter att ha ökat marginellt de senaste hundra åren. År 1850 var det omkring 75 000 invånare i Stockholm och fattigdomen fortfarande stor. Jones Anders och Bors Kerstin såg inga möjligheter att klara sin försörjning hemma i Vikarbyn och därför gav de sig av till huvudstaden, som så många andra, där möjligheterna ändå var större att få ett arbete.

Kerstin födde deras första barn Anders, på Allmänna Barnbördshuset vid Fredsgatan, onsdagen den 7 augusti. Redan på måndagen, i veckan efter, var den unga familjen tillbaka i Vikarbyn. Eftersom det inte fanns några bekväma färdmedel, var de hänvisade till att gå, eller möjligen åka båt eller kanske få någonhästskjuts. Det måste ha varit en ansträngande färd, särskilt med ett nyfött barn. Trots fattigdom och svårigheter stannade de hemma på Vipgården,. Ett drygt år senare föddes en pojke tillsom fick namnet Olof.

En tid därefter befann de sig åter i Stockholm med sina två små söner och den här gången blev vistelsen betydligt längre. På hösten 1849 föddes dottern Kerstin. Det dröjde dock inte länge förrän sorgen drabbade dem. Sonen Anders dog i mars 1851 och blev begravd i Stockholm. Då var Bors Kerstin gravid igen och ett halvår senare föddes en pojke som fick namnet Anders efter sin döda bror. Året därpå var familjen tillbaka på Vipgården igen, och därefter blev det inga flera färder till Stockholm.

Under deras vistelse i huvudstaden skötte brodern Jones Olof Vipgården tillsammans med deras mor och mostern Vip Anna. Men det verkade nu svårt att försörja dem alla med det lilla jordbruk de hade. Brödernas mor dog den 11 januari 1853 och ett halvår senare flyttade de från Vipgården. Jones Anders och hans familj flyttade ut till f d Marinesgården i ”Lillöja” och Jones Olof flyttade till Eliasgården i västra Vikarbyn med sin familj.

Efter att Jones Anders Andersson och hans hustru köpt f d Marinesgården i ”Lillöja” kallades den Jonesgården. Gårdsnamnet Jones härstammade troligtvis från min farmor Britas farfars farfars far, Karas Jon Ersson, som var född i Tammeråsen 1694. Gården bestod av åbyggnad – bostadshus - med två stugor ibredd, en sädeslada, ett härbre, ett stall och ett fåhus. Dessutom ett foderhus i Stumsnäs samt åbyggnad på fåboden i gamla Tövåsens fåbodan, med en stuga och sädeslada och därtill hörandeskog. Här etablerade de sig som jordbrukare, och familjen utökades med ytterligare fem barn. Uppgiften om att hushållet var fattigt upphörde från och med den här tiden. Det var denna gård som senare blev min farmors barndomshem.

*

I början av 1890-talet, när Britas föräldrarna var gamla och krassliga, och inte längre orkade att sköta jordbruket på Jonesgården, behövde de hjälp av barnen. Men det var bara dottern Anna Fryckstedt som bodde på gården med sin familj vid den här tiden. Och de var inte till mycket hjälp. Hennes man, som var målare, arbetade utanför gården, och själv hade hon fullt sjå att föda barn och ta hand om dem. Lotten föll därför på deras ogifta dotter Brita, att ta hand om gården och hushållet.

Hon hade arbetat som trädgårdskulla i Ingarö på Värmdö under många år, men upphörde nu med detta och stannade hemma för gott.

Efter att fadern dött 1894 vilade ansvaret ännu mer på henne. Senare samma år gifte hon sig med Steger Olof Andersson, som kom flyttande från Stegergården i "Gärdet", och hon fick då god hjälp med skötseln av det lilla jordbruket. Från att det tidigare varit ett fattigt hushåll hade Britas föräldrar arbetat upp gården, som förutom boningshuset nu bestod av ett härbre, häststall, fåhus, foderhus, vedbod och ett redskapshus. De hade en ko och en get, och där fanns en s k dragkärra och en reskärra förutom olika jordbruksredskap. Detta var vad Brita och Olof fick ta över från hennes föräldrar efter att de gift sig. Men först efter att Britas mor hade dött två år senare, en bouppteckning blivit upprättad och arvsskifte genomfört, kunde Brita köpa ut gården från sina syskon. Gården togs upp till ett värde av 735 kronor (40 000 kr i 2009 års penningvärde). I april 1899 blev Olof och Brita Bergstrand formellt ägare till Jonesgården.

Av de sju syskonen i Jones-familjen flyttade alla tre bröderna från hemmet och återkom aldrig till Vikarbyn. Yngsta system Karin flyttade också från hemmet, men när hon blivit änka kom hon tillbaka till byn. De övriga tre systrarna, de som gifte sig med Vikarbykarlar, Kerstin, Anna och Brita, var de som också stannade kvar i byn. Men det var bara Brita som hade praktiska förutsättningar att överta föräldragården, vilken därefter blev en samlande punkt för släktingarna i byn.

*

I samband med att Steger Olof och Jones Brita gifte sig 1894 ändrades gårdsnamnet till Bergstrandsgården, vilken snart blev en samlingsplats för både deras släktingar och vänner i baptistförsamlingen. Där hade församlingen sina stora söndagskolfester på somrarna. Vid dessa tillfällen samlades flera hundra barn i Bergstrandsgårdens björkhage, och i husets stora kök samlade de bygdens folk till stugmöten. Detta pågick i drygt 40 år, och Bergstrandsgården blev ett alltmer välkänt begrepp i byn.

Olofs och Britas högsta önskan, den sista tiden i deras liv, var att gården i framtiden skulle få fortsätta att vara en mötesplats för kristna sammankomster. Men de var väl medvetna om att varken deras son eller dotter hade möjligheter att ta hand om gården. Därför, när baptisternas ungdomsförbund i Dalarna började att hålla ungdomsläger där, skedde det helt i överensstämmelse med deras önskan. Det föll sig naturligt då Bergstrandsgården varit en samlingsplats under lång tid. Där samlades barn och ungdomar från hela Dalarna och angränsande landskap, och ett gott rykte om gårdens förträffliga läge och möjligheter spred sig snabbt.

När jag träffade min blivande fru i Stockholm i början på 60-talet, berättade hon att hon varit på läger där redan 1958. Denna koppling blev en av länkarna som kom att binda oss samman.

Efter något år var Dalarnas Baptistmission redo att köpa gården för att göra den till en permanent läger- och sommargård, och i deras årsmöte 1958 beslutade man att köpa den. Då varken min far eller faster hade några möjligheter att sköta gården, såldes den i befintligt skick till Baptisternas ungdomsförbund i Dalarna för en köpesumma av 18 000 kronor (203 000 kr i 2009 års penningvärde). I bouppteckningen efter farmor Brita (1953) var gården antecknad som en tillgång med ett värde av 6 900 kronor (92 000 kr i 2009 års penningvärde). Den bestod då av ett boningshus, en lada, ett litet hus för djurhållning, ved- och visthusbod. En handpenning på 10 000 kronor betalades och därmed övertog baptisterna skötseln och driften av gården. I samband med köpet bytte gården namn till Vikarbygården.

Nu började man att rusta upp gården efter hand och mycket frivilligt arbete utfördes av både unga och äldre baptister som kom dit från hela Dalarna. År 1966 övergick den juridiska äganderätten till Baptisternas ungdomsdistrikt och då betalades den resterande delen av köpesumman på åtta tusen

kronor. Upprustningen av gården fortsatte med frivilliga insatser och har allt sedan dess underhållits med frivillig arbetskraft.

Under Olofs och Britas livstid blev Bergstrandsgården välkänd för många, och deras livsgärning satte sina avtryck i bygden. Det vittnar den kristna verksamheten om, som har bedrivits där de senaste femtio åren. Även deras efternamn har blivit bevarat för eftervärlden genom att den lilla grusvägen som går längs med gårdens ägor fått namnet Bergstrandsvägen.

*

Efter att köpet av Vikarbygården blivit genomfört började man bygga om de befintliga byggnaderna till ändamålsenliga lokaler för att få en fungerande lägergård. Boningshuset inreddes med några smårum och ett större logement på det övre planet, samt ett litet kök och en storstuga i det nedre planet. Ladan byggdes om till flera smårum och i det gamla fåhuset blev det toaletter och duschrum. Efter en tid satte man upp ett fint härbre i två våningar för självhushåll. Vedboden byggdes om till storkök och efter hand tillkom en matsal för cirka sjuttio personer.

En stor händelse, både i Vikarbyns och Vikarbygårdens historia, var flytten av det gamla baptistkapellet, där Olof och Brita Bergstrand varit verksamma en stor del av sina liv. År 1984, exakt hundra år efter att huset byggdes, lyftes kapellet från sin plats i Vikarbyns centrum och fraktades ut till Vikarbygården. En ordentlig grund med ett källarplan murades på lindan till vänster om gårdshuset där man placerade kapellet. Källaren inreddes med toaletter, duschar och ett grovkök. Med dessa utrymmen fick man bättre och större möjligheter att ta emot campinggäster på gården. Kapellet i sig har blivit en stor tillgång för verksamheten på Vikarbygården där man firar gudstjänst och inbjuder till olika samlingar.

Under de senaste 50 åren har alltså den gamla Jones-/Bergstrandsgården varit flitigt använd av både unga och äldre som lägergård, gudstjänst- och campingplats. I maj 1975 hade jag förmånen att vara med som ledare för ett kristendomsläger på gården med deltagande ungdomar från olika delar av Sverige. Varje år har man fortsatt att komma dit från både när och fjärran. Bland annat är det holländska och tyska turister som återkommer år från år med sina campingbilar. Gården fungerar också som vandrarhem och man kan även hyra den för privata fester.

Beläggningen på gården varierar år från år, mycket beroende på vädret. Sommarsäsongen 2011 var det 825 personer som bodde på gården, varierande mellan en natt till en vecka.

Vikarbygårdens sommarverksamhet drivs på en kristen grund men man har också samarrangemang med olika föreningar, och den står öppen för kulturella program av olika slag, som t ex. Musik vid Siljan. Verksamheten på Vikarbygården är den enda med baptistiskt förtecken i Rättviksbygden nu mer. Baptistförsamlingen i Rättvik upplöstes i början av 1980-talet, och de medlemmar som fanns kvar anslöt sig då till andra frikyrkor i samhället.